

**राज्यस्तरीय माजी मालगुजारी तलावांची दुरुस्ती करून
सिंचन प्रणाली सुरक्षीत करण्यासाठी कार्यक्रम सुचिविणे
यासाठी नियुक्त केलेल्या समितीचा अहवाल - समितीच्या
शिफारशी बाबतचे आदेश**

महाराष्ट्र शासन,
जलसंपदा विभाग,
शासन निर्णय क्र.मा. मा. तलाव २००८/(२९२/०८)/सिंच(कामे)
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२,
दिनांक :- १७ जुलै २००८

वाचा :- शासन निर्णय क्र. मा.मा.तलाव २००७/(७४१/०७)/सिंच(कामे), दि. १२ डिसेंबर २००७.

प्रस्तावना :-

डिसेंबर २००७ मध्ये राज्यातील माजी मालगुजारी तलावांच्या दुरावस्थेची कारणे शोधणे व त्यांची दुरुस्ती करून सिंचन प्रणाली सुरक्षीत करणे यासाठी कार्यक्रम सुचिविण्यासाठी स्थापन केलेल्या समितीने आपला अहवाल एप्रिल २००८ मध्ये शासनास सादर केला आहे. श्री. रा.ब.शुक्ला, मुख्य अभियंता, महाराष्ट्र जलसंपत्ती विकास केंद्र, औरंगाबाद यांच्या अध्यक्षतेखाली ही समिती स्थापन करण्यात आली होती.

पूर्व विदर्भातील ४ जिल्ह्यांमध्ये मिळून ६४७३ मा.मा. तलाव ग्राम विकास व जलसंधारण विभागाच्या कक्षेत येतात. त्या विभागाने त्यांच्या शासन निर्णय क्र. लपायो-२००८/प्र.क्र.४३/जल-१, दिनांक १२ मार्च २००८ अन्वये त्यांच्याकडील माजी मालगुजारी (मा.मा.) तलावांच्या दुरुस्तीचा कार्यक्रम राष्ट्रीय कृषी विकास योजने अंतर्गत २००७-०८ पासून हाती घेतला आहे. जलसंपदा विभागाच्या कक्षेमध्ये असलेल्या राज्यस्तरीय (२५० हेक्टर पेक्षा अधिक सिंचन क्षमता) तलावांची संख्या ३१ आहे. शिवाय १०० ते २५० हेक्टर सिंचन क्षमता असलेले १०२ तलाव विभागाकडे व्यवस्थापनासाठी आहेत. परिच्छेद-१ मध्ये नमूद केलेली समितीची कार्यकक्षा जलसंपदा विभागाच्या नियंत्रणाखाली असलेल्या मा.मा. तलावां पुरती मर्यादित होती.

समितीने कार्यकक्षेतील बाबींवर साधक-बाधक विचार करून खालीलप्रमाणे निष्कर्ष/शिफारशी सादर केल्या :-

- १) भंडारा, गोंदिया, चंद्रपूर आणि गडचिरोली या जिल्ह्यातील राज्यस्तरीय तलावांच्या स्थळी पाणी उपलब्धता स्थूलमानाने चांगली ते सर्वसाधारण प्रतीची आहे.
- २) नादुरुस्त सांडव्याची दुरुस्ती, पुच्छ कालव्याची दुरुस्ती, विमोचकांची दुरुस्ती, आवश्यक तेथे नवीन विमोचके बांधणे, तलावांच्या पाळीवरील झाडेझुडपे काढणे, तलावांच्या पाळीवर मुरमाचा थर देणे, तलावातील गाळ काढून कमी झालेली जलधारण क्षमता पुनर्स्थापीत करणे यासारख्या दुरुस्त्या तलावांना आवश्यक आहेत.

- ३) तलाव व कालवे यांच्या दुरुस्त्यांमुळे पाणीनाश कमी होणे, खरीप पिकांना आवश्यक तेव्हा पाणी पुरवठा होऊन उत्पादनात वाढ होणे, पाणी गळती कमी झाल्याने खरीपात वाचलेले पाणी रब्बी व उन्हाळी हंगामात वापरता येऊन सिंचन क्षेत्रात वाढ होणे इ. फायदे संभवतात.
- ४) राज्यस्तरीय माल गुजारी तलावांच्या दुरुस्तीसाठी रु.२१०००/- प्रती हेक्टर मापदंड योग्य राहील. विभागाकडील २५० हेक्टरपेक्षा कमी सिंचन क्षमता असलेल्या मा.मा.तलावांच्या दुरुस्तीसाठी देखील प्रस्तावित मापदंड लागू करावा.

शासन निर्णय :-

समितीने मा.मा. तलावांच्या दुरुस्तीसाठी सुचविलेल्या रु.२१०००/- प्रती हेक्टर मापदंडास शासन मान्यता देत आहे. सदर मापदंड जलसंपदा विभागाकडील राज्यस्तरीय मा.मा. तलावांबरोबरच १०१ ते २५० हेक्टर सिंचन क्षमता असलेल्या मा.मा. तलावांच्या दुरुस्तीसाठी सुध्दा लागू राहील. जलसंपदा विभागाने त्याच्या नियंत्रणाखालील सर्व मा.मा. तलावांची दुरुस्ती करण्याचा कार्यक्रम हाती घ्यावा. दुरुस्त्या करण्यापूर्वी महाराष्ट्र सिंचन पद्धतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन अधिनियम - २००५ नुसार सर्व तलाव अधिसूचित करण्यात यावेत. सदर तलाव दुरुस्तीनंतर लाभधारकांच्या पाणी वापर संस्थांना हस्तांतरीत होतील. वरील मापदंडात बसणाऱ्या तलावांच्या दुरुस्तीचा कार्यक्रम ३ वर्षात पूर्ण व्हावा. विभागाच्या यांत्रिकी संघटनेकडील यंत्रसामग्रीचा वापर दुरुस्तीच्या कामासाठी शक्य तेथे करावा.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाइटवर उपलब्ध करण्यात आलेला असून त्याचा संगणक सांकेतांक -२००८०७१७१२२३०९०१ आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने.

 (चं. रा. तेजाळे)
 शासनाचे उप सचिव

प्रत,

मा. राज्यपाल यांचे सचिवालय, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई,
 मा. सभापती/अध्यक्ष, विधानसभा/विधान परिषद, विधानभवन, मुंबई (२ प्रती)
 मा. विरोधीपक्ष नेते, विधानसभा/विधान परिषद, विधानभवन, मुंबई (२ प्रती)
 मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई,
 प्रधान सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
 प्रधान सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
 सचिव, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई,

स्वीय सहायक, सचिव (जलसंपदा), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
स्वीय सहायक, सचिव (लाक्षेवि), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
महासंचालक, माहिती व जलसंपर्क संचालनालय, मंत्रालय, मुंबई (२ प्रती)
ग्रंथालय, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई (२ प्रती)
कार्यकारी संचालक, विदर्भ पाटबंधारे विकास महामंडळ, नागपूर,
मुख्य अभियंता, ल.पा.(स्था.स्तर) येरवडा, पुणे
स्वीय सहायक, मुख्य अभियंता (पा) व सह सचिव, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
मुख्य अभियंता, महाराष्ट्र जलसंपत्ति विकास केंद्र, औरंगाबाद
मुख्य अभियंता, जलसंपदा विभाग, नागपूर,
अधीक्षक अभियंता व प्रशासक, लाभक्षेत्र विकास प्राधिकरण, नागपूर
अधीक्षक अभियंता, चंद्रपूर पाटबंधारे प्रकल्प मंडळ, चंद्रपूर
कार्यकारी अभियंता, लघु पाटबंधारे विभाग, भंडारा
सिव्य(कामे) संग्रहार्थ.